

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Пісоцька В.В.

аспірант;

Ярис О.О.

аспірант,

*Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди*

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ *VISCUM ALBUM L.* У ЛІСОСМУГАХ РІЗНОГО ТИПУ НА ТЕРИТОРІЇ ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Однією з природних проблем лісосмуг значне збільшення кількості рослини напівпаразита омели білої (*Viscum album L.*). Що в лісосмугах має неоднозначну роль з одного боку є надійним та безпечним місцем існування, формування гнізд для великої групи птахів, плоди є їжею у зимовий період для осіло-кочових видів тим самим приносить користь лісосмузі. З іншого боку паразитування омели призведе до погіршення стану і загибелі дерева.

Мета: дослідження поширення *Viscum album L.*, вплив напівпаразиту на кількісний склад птахів та особливості функціонування лісосмуг. Дослідження проводилися у 2018–2020 роках у трьох типах лісосмуг (полезахисні, лісосмути вздовж автошляхів та вздовж залізничних колій). У кожній з лісосмуг ми виділили по 3 модельні ділянки з середньою протяжністю до 10 кілометрів. Дослідження проводилися за допомогою авто та вело транспорту. Для вивчення ступеня ураження омелою білою досліджуваних лісосмуг використовували 5-бальну шкалу оцінювання деревних рослин, яку запропонували С. І. Кузнецов, Ф. М. Левон, Ю. А. Клименко, В. Ф. Пилипчук, М. І. Шумик [1, с. 92].

В результаті спостережень визначено найвищий рівень ураження дерев омелою білою у лісосмугах вздовж автошляхів: модельна ділянка 1 переважна більшість дерев оцінені у 3 та 2 бали; модельна ділянка 2 переважна більшість дерев також оцінені у 3 бали та модельна ділянка 3 оцінка дерев у 2 бали тож спостерігаємо значний ступінь ураження дерев у лісосмузі. За загальною оцінкою ступеня ураження лісосмуга відповідає масовому ураженню крони. Визначена середня щільність населення птахів у досліджуваному типі лісосмуг становить 156,1 пар/10 га.

Переважають представники родини Corvidae та Turdidae. Визначено ступінь ураження дерев лісосмуги вздовж залізничних колій. Дерева модельної ділянки 1 оцінені за вищезазначеною шкалою у 3 бали, модельної ділянки 2 також у 3 бали, на третій модельній ділянці спостерігалось збільшення кількості омели білої, що у балах визначається показником – 3. Середня щільність населення птахів у літній період в лісосмугах вздовж залізничних колій, становить 151,6 пар/10 га. Переважають представники родини Corvidae та Turdidae.

У полезахисних лісосмугах спостерігався найнижчий показник ураження дерев напівпаразитом омелою білою, на 1 модельній ділянці стан дерев відповідав показнику 4 бали, на 2 ділянці – 4 та на 3 ділянці – 5 бали відповідно. Середня щільність населення птахів у літній період у полезахисних лісосмугах, становить 140,4 пар/10 га. Переважають представники родини Turdidae, Sylviidae та Fringillidae [2, с. 116].

Спостерігаємо збільшення середньої щільності населення птахів у лісосмугах вздовж автошляхів у порівнянні з полезахисними лісосмугами та лісосмугами вздовж залізничних колій. Спостерігаємо певний взаємозв'язок щільності населення птахів та оптимального поширення у лісосмузі омели білої. Безумовно чисельність омели білої не єдиний фактор впливу на щільність населення птахів, але на ряду з іншими факторами впливає на ці показники. На поширення омели білої впливає видовим складом рослинності лісосмуг вздовж автошляхів, бо у флористичному складі переважає тополя біла (*Populus alba* L.) за даними І. Рибалка (2016) цей вид належить до групи рослин з якими напівпаразит встановлює тісні взаємозв'язки. Крім того, на збільшення щільності омели впливає вік дерев, зважаючи, що досліджувані лісосмуги є середньовіковими та старовіковими це теж одна з причин. Можна пов'язати поширення омели білої зі значним видовим та кількісним різноманіттям птахів оскільки поширюється рослина шляхом орнітохорії [3, с. 20; 4, с. 75].

Загальноприйнятим є вважати, що омела пригнічує ріст, життєдіяльність та погіршує естетичний вигляд деревних рослин. Нашими спостереженнями підтверджено, що у лісосмугах де спостерігається часткове та масове ураження *Viscum album* високі показники чисельності птахів. Тож спостерігаємо неоднозначну роль *Viscum album* у лісосмугах з одного боку збільшення її чисельності призведе до погіршення стану дерев (аж до цілковитої загибелі), а з іншого стане причиною зростання чисельності птахів та біорізноманіття інших живих організмів сприяє розвитку цієї екосистеми.

Список використаних джерел:

1. Кузнецов С.І., Левон Ф.М., Клименко Ю.А., Пилипчук В.Ф., Шумик М.І. Сучасний стан та шляхи оптимізації зелених насаджень в Києві. *Інтродукція і зелене будівництво*. Біла Церква, 2000. С. 90–104.
2. Пісоцька В.В. Аналіз сезонних аспектів орнітофауни полезахисних лісосмуг Харківської області. *Наукові основи збереження біотичної різноманітності*. 2018. Том 7(14). С. 111–119.
3. Рибалка І.О. Увага: омела біла. До питання контролю розповсюдження омели білої (*Viscum album* L.) у насадженнях міст Східного Лісостепу України. *Карантин і захист рослин*. 2016. № 11–12. С. 19–24.
4. Рибалка І.О., Вергелес Ю.І. Дослідження взаємозв'язку між чисельністю омели білої (*Viscum album* L.) та омелюха (*Bombus garrula* L.) у міському ландшафті. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. № 27(1). С. 73–78.
5. Рибалка І.О., Вергелес Ю.І., Бараннік В.О. Моделювання популяції омели білої (*Viscum album* L.) для забезпечення сталого розвитку садовопаркового господарства міст. *Науковий вісник Чернівецького університету «Біологія (Біологічні системи)»*. 2016. Т. 8. № 2. С. 298–309.